

בכוונת הראשונים ומחזור ויטרי בתנאי שיעשה כשסופר עם הציבור

בכמה ראשונים [בתשובות רש"י סי' שז ושבה"ל ס"ס רלד והאורה ח"ב סי' קלב] כתבו הלשון, בין פסח לעצרת כשהצבור ממהרין תפילת ערבית מבעוד יום מונה רבי (וי"א שהוא רבינו יצחק ב"ר יהודה רבו של רש"י) עם הצבור ימים ושבועות בלא ברכה מימר אמר אם אזכור בלילה בביתי אחזור ואברך כדין ונמצא ברכתי ברכה לבטלה קודם שקיעת החמה ואם אשכח הרי מניתי ימים ושבועות למצוה עכ"ל (ועי' רשב"א ח"א סי' רלה מש"כ ע"ז).

והפשטות דלא מיירי בבין השמשות כיון שנזכר ביום ומבעוד יום וכן בפסקי תוס' דלקמן נזכר בעוד היום גדול וכן בעוד לשונות בראשונים דלעיל שהביאו מנהג זה נזכר קודם שקיעה"ח (ועי' להלן בדברי הבה"ל).

ויש מקום לבאר בכוונת זה שעושה תנאי שאם לא יזכור תהא ספירתו הראשונה למצוה, אולם יותר נראה דלא עשה תנאי כלל, אלא ר"ל דשמא שום מצוה בעלמא [והלשון מצוה בהרבה מקומות הכונה לאפוקי חובה] יש במה שסופר מבעוד יום כעין מה שתקנו ק"ש ותפילה מבעוד יום הלכך טוב לספור בלא ברכה עם הציבור מ"מ החיוב לא יצא בזה ולכך יכול לספור ולברך כדי שוב בלילה אם יזכור.

ובמחזור ויטרי הל' ספירת העומר הובא הנוסח הנ"ל בקיצור גדול וג"כ לא נזכר שם שעשה תנאי אלא רק שספר עם הציבור בלא ברכה כדי שאם ישכח לא יהיה קירח מכאן ומכאן ומשמע שסבר שיש איזה צד לסברת המנהג רק דלעיקר ההלכה לא יצא אם עשה כהמנהג, ולכן אם יהיה בדעתו ויזכור יברך ממש אבל אם לא יזכור בדעתו לכה"פ אינו יכול לעשות גרוע מן המנהג (דהיינו שלא לספור כלל) ולכן יעשה עכ"פ כפי הוראת המנהג שיוצא מבעוד יום משום מהיות טוב אל תקרי רע.

ובאופן אחר יש לבאר שעשה תנאי ממש, וכך באבודרהם נזכר תנאי הובא בב"י סי' תפט [ועי' מש"כ בזה בט"ז סק"ג אם מהני תנאי במצוה ובספירה, ועי"ש בפמ"ג משב"ז סק"ג ובמג"א סק"ז ומש"כ בפמ"ג בא"א סק"ז ומשנ"ב סקט"ז (אע"ג דעיקר התנאי שם הוא לבה"ש מ"מ אפשר דקאי גם על דבריו בבה"ל שהביא הדעות דמיירי קודם לכן), והדע"ת כאן ציין לב"י בסי' תקצ ותמה לא הובאו כאן הדעות שם, ואולי יש ליישב קושייתו דיש צד שספירה יותר חמוה לענין תנאים וכמו שנקטו הפוסקים דבכמה אופנים דמהני דברים באמירות אחרות לא מהני בספירה, ויש להוסיף עוד דבניד"ד להרשב"א המחמיר דינא הוא דהספירה צריכה להיות של יום האתמול וממילא כשיש ספק איזה יום לספור כרגע הוא חמור לענין ספירה כמו שכ'.

האחרונים לענין ספירת ספק, וכ"ז הוא כבר נידון בפני עצמו ואכה"מ], אבל אינו מוכרח כלל בדברי שאר הראשונים.

ויש לציין דברשב"א שם למרות שפקפק על מקור השמועה שהביא השואל בשם רש"י מ"מ לא נראה ג"כ שלמד שיש תנאי, דהרי עיקר קושי' מעיקרא ליתא מה שהקשה שם איך יכול לברך אם כבר ספר, ואם רצה לטעון דלא מהני תנאי הו"ל לפרש בהדיא למה לדעתו לא מהני תנאי.

ואם נימא שהיה כאן תנאי לענ"ד הוא משום דיש חשש שיוצא מפלג המנחה בספירה דיש צד שחשיב לילה (וע"ע שאג"א סי' יז) וכמו צד שלכאו' היה לבעל התה"ד (עי' מג"א סי' רסז סק"א דלהתה"ד חשבי' לה כלילה לגמור סעודת שבת קודם לכן), ואע"ג שהרבה פוסקים שללו הצד הזה וגם אע"ג דהמחזור ויטרי לא ראה התה"ד שעדיין לא נכתב בימיו, מ"מ מאחר שהיה מנהג קבוע כזה בחו"ל כמבואר בהרבה ראשונים כנ"ל וכך נקטו כמה פוסקים להלכה (עי' סי' תפט ס"ג ובבה"ל שם בשם הרבה אחרונים דהיינו הלבוש והא"ר והחק יעקב ומאמ"ר ונהר שלום, ועי' פסקי תוס' מנחות סי' קצב וסי' קצד) ממילא מסתבר שהיה צד למחז"ו שמנהג זה נתקן ע"פ חכם ושיש צד שיש טעם וסברא למי שתיקן מנהג זה ולכן נקט לספור ולהתנות, או עכ"פ משום מהיות טוב לא לעשות גרוע מן המנהג, וכן הביאור בדבריו ע"פ המבואר שבהרבה מקומות היה המנהג פשוט להתפלל ולמנות מבעוד יום, וממילא א"צ להכנס לשום דחוקים בזה.

ויש להוסיף בזה עוד דנחזי אנן שאם היה יוצא תנאי זה מפי פוסק או חכם שעמד אחר שהזכירו הפוסקים להדיא צד זה ושיטה זו לא היה לנו ספק בכוונתו שהוא לחשוש לצד זה, והשתא נמי שנאמר התנאי קודם שנכתב התנאי בספרים אינו מופקע לפרש כן דהרי המנהג היה קבוע כן לברך קודם הזמן כמבואר בפוסקים ורבים מהפוסקים נקטו המנהגים בחזקת שנקבעו ע"פ חכם וכמבואר ברמ"א סי'

תרצ סי"ז בשם ב"י בשם א"ח שאין לבטל שום מנהג או ללעוג עליו כי לא לחנם הוקבעו ע"כ, ועי' ברמ"א חו"מ סי' כה ס"ב בשם רשב"א דאם היה מנהג בעיר להקל מפני שחכם אחד הורה להם כך הולכין אחר דעתו וכו' ע"כ, וממילא חשש למנהג זה שמא הוא אליבא דהלכתא וק"ל.

